

ЕКОНОМІКА

УДК 330.341:330.46

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2025-2-1>

Вайленко А.М.

аспірант

Класичного приватного університету

Vailenko Andrii

Postgraduate Student

Classical Private University

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY IN MODERN REALITIES

В статті надано визначення поняттю «цифровізація», як у вузькому, так і більш широкому змісті. Зазначено, що цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, а її розвиток полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій за для національного розвитку та зростання благополуччя населення. Вказано, що цифровізація не обмежується виключним використанням технологій; вона характеризується зміною культури, інтегрованою в усі сфери роботи, та трансформацією в управлінні різними командами. Вказано, що цифрова економіка має потужний трансформаційний потенціал щодо діяльності суб'єктів бізнесу, бо завдяки їй досягається автоматизація систем та процесів управління, зокрема, у сфері: ведення бухгалтерського та фінансового обліку; розширення ринків збуту продукції; відкриття доступу до великого масиву даних, які можна використовувати для маркетингової аналітики, трансформації взаємодії з клієнтами, шляхом використання соціальних мереж, месенджерів та чат-ботів та забезпечили швидкого зворотного зв'язку з продавцем продукції. Визначено переваги, які має цифрова економіка. Надано рекомендації щодо подальшого розвитку цифрової економіки, зокрема: розробка напрямків державно-приватного партнерства щодо підтримки сільських громад для модернізації телекомунікаційних мереж та розширення зон покриття швидкісним Інтернетом території всієї країни; внесення змін до Податкового кодексу України в частині надання податкових пільг для розвитку ІТ-галузі (як у режимі «Дія.City»), так і для підприємств, що здійснюють розробку програмного забезпечення; розробка напрямів розвитку цифрових фінансів; вдосконалення нормативної бази, зокрема в частині внесення змін до Цивільного кодексу України, що визначення змісту поняття «старт-контракт», «блокчейн-рішення» та до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у сфері інформатизації.

Ключові слова: цифрова економіка, цифровізація, трансформація, національна економіка.

The article defines the concept of "digitalization", both in a narrow and broader sense. It is noted that the digital economy is based on information and communication and digital technologies, and its development consists in creating market incentives, motivations, demand and the formation of needs for the use of digital technologies for national development and increasing the well-being of the population. It is indicated that digitalization is not limited to the exclusive use of technologies; it is characterized by a change in culture integrated into all areas of work, and a transformation in the management of various teams. It is indicated that the digital economy has a powerful transformative potential for the activities of business entities, because thanks to it, automation of management systems and processes is achieved, in particular, in the field of: accounting and financial accounting; expansion of product sales markets; opening access to a large array of data that can be used for marketing analytics, transforming customer interaction through the use of social networks, messengers and chatbots, and providing quick feedback to the seller of products. The advantages of the digital economy are identified. Recommendations are provided for the further development of the digital economy, in particular: developing areas of public-private partnership to support rural

communities to modernize telecommunications networks and expand high-speed Internet coverage throughout the country; amending the Tax Code of Ukraine in terms of providing tax benefits for the development of the IT industry (both in the "Diya.City" mode) and for enterprises engaged in software development; developing areas of digital finance development; improvement of the regulatory framework, in particular in terms of amendments to the Civil Code of Ukraine, defining the content of the concepts of "start-up contract", "blockchain solution" and to the Criminal Code of Ukraine regarding increased liability for committing criminal offenses in the field of informatization.

Keywords: digital economy, digitalization, transformation, national economy.

Постановка завдання. Сучасні виклики для розвитку національної економіки свідчать про те, що успіх ринку збуту залежить не від багаторічного досвіду компанії та історії її успіхів, не від вартості її активів та розміру капіталу, а від здатності адаптуватися до сучасних реалій обтяжених багатьма факторами: пандемія у 2019–2021 роках, проведення бойових дій на території України та окупація багатьох населених пунктів, тощо. Використання цифрових технологій значно спрощує взаємодію з клієнтами.

Цифрові технології допомагають знайти джерела підвищення ефективності та можливості стрімкого конкурентного розвитку підприємств. Водночас, вони вимагають змінити існуючі моделі управління, переформатувати комунікації, технології та організаційну структуру підприємств на основі нових цінностей, пріоритетів та орієнтирів, що ґрунтуються на партнерстві, клієнтоорієнтованості, інноваційності та синергії [1], що дозволить підвищити конкурентоспроможність не тільки окремо взятого підприємства, але й національного ринку в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню становлення цифрової економіки в Україні та процесам трансформації в економічному просторі приділяли увагу: О. Грищенко, О. Ґудзь, В. Коломієць, С. Коляденко, І. Карчева, В. Ляшенко, А. Ткач, Г. Чмерук, К. Шапошников та ін. Зокрема О. Мащенко, Д. Радев досліджували інституціональне середовище сектору цифрової економіки та виокремили складники його архітектоники як основи формування платформ концептуального розвитку національної економіки на основі цифровізації [2]. С. Коляденко в своїх дослідженнях доводив користь від використання новітніх технологій в сфері економіки, як-то «цифрова економіка», у вигляді більш ефективного користування знаннями класичної економіки для вирішення економічних проблем світу (кризових явищ, інфляції, збиткової економічної політики в деяких галузях), циклічних проблем [3]. Проте, сучасна ситуація в країні (обтяжена проведенням бойових дій) потребує ще більш детального дослідження інноваційних економічних процесів, враховуючи необхідність пошуку нових логістичних зв'язків та ринків збуту.

Мета статті – визначення напрямів розвитку цифрової економіки у сучасних реаліях.

Виклад основних результатів дослідження. Цифровізація – насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює

інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [4].

Цифровізація – одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами [5].

Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси [4].

Розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення [5].

Хоча, як наголошують науковці: «Цифровізація не обмежується виключним використанням технологій; вона характеризується зміною культури, інтегрованою в усі сфери роботи, та трансформацією в управлінні різними командами: мінімізація витрат (цифровізація документів, що призводить до загальної оптимізації процесу), децентралізація виробництва, підвищення ефективності та продуктивності, швидке, ефективніше прийняття рішень у реальному часі, підвищення рівня екологічності, виробництво сталих продуктів, скорочення часу та витрат на розробку продукції, підвищення якості продукції та швидка реакція на зміну кон'юнктури ринку, диверсифікація виробництва зростаючої кількості виробів на численних виробничих майданчиках — не єдині переваги цифровізації» [5].

В останні роки концепція електронної економіки стала виходити за межі комерційних аспектів. Сьогодні цей вид економічних відносин включає також використання віртуальних процесів у рамках діяльності великих компаній і корпорацій, соціальних сфер життєдіяльності населення країн, а також впровадження даних процесів у внутрішню роботу урядових організацій, структур і відомств [6, с. 408].

Якщо дослідити зміст поняття «цифрова економіка», то можна сказати, що – це модель еко-

номічного розвитку, заснована на комунікативних цифрових платформах, які надають можливості підвищення продуктивності праці, конкурентоспроможності підприємств, оптимізації витрат і ресурсів для забезпечення якості життя суспільства [7, с. 14]; це індустрія цифрових товарів та послуг, цифровізація фізичних активів, проте в широкому значенні цифрова економіка є координуючою інноваційної надбудовою реальної економіки, яка може існувати відокремлено від матеріального виробництва [6, с. 408].

«Цифрова економіка» не є тотожним поняттям з поняттям «інформатизація», бо цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес-процеси на базі Інтернету та нових цифрових технологій [8, с. 12]. Цифрова економіка істотно змінює традиційні бізнес-процеси. За досягнення найбільш складних рівнів цифровізації в економіці відбувається кардинальна трансформація виробничих відносин учасників, результатом якої є об'єднання виробництва і послуг в єдину цифрову (кіберфізичну) систему [8, с. 13].

Цифрова економіка має потужний трансформаційний потенціал щодо діяльності суб'єктів бізнесу, бо завдяки їй досягається автоматизація систем та процесів, зокрема: у сфері веденні бухгалтерського та фінансового обліку (відбувається автоматизація обліку, звітності, нарахування заробітної плати шляхом використання ERP-систем); виробництва (автоматизоване управління складом (WMS-системи), використання смарт-сенсорів, які зменшують витрати, знижують кількість помилок); обслуговування клієнтів (використання чат-ботів, CRM-системи дозволяють оперативно відповідати на запити споживачів та збільшують рівень задоволеності клієнтів).

Завдяки використанню процесів цифровізації відбувається розширення ринків збуту продукції, тому як Інтернет та мобільні технології дозволяють бізнесу вийти за межі локального ринку. Підприємства можуть продавати товари онлайн використовуючи власні сайти (Rozetka, Amazon, Prom.ua тощо) не маючи власного складу чи приміщення магазину.

Цифрова економіка дає доступ до величезного масиву даних, які можна використовувати для: маркетингової аналітики, що дозволяє більше розуміти потреби клієнтів, здійснювати персоналізацію пропозицій, аналізувати ефективність рекламних кампаній, здійснювати прогнозування попиту на певні види товарів, оптимізувати запаси та здійснювати управління ризиками.

Цифрова економіка суттєво трансформувала взаємодію з клієнтами, що наразі відбувається завдяки використанню: соціальних мереж Instagram, Facebook, TikTok, які стали не лише засобом реклами, а платформами для прямого діалогу з аудиторією; месенджерів та чат-ботів Viber, Telegram, що забезпечили швидкий зворотний зв'язок з продавцем продукції та обробку запитів 24/7.

Цифрова економіка має ще велику кількість переваг.

Як наголошують науковці: «Цифрова економіка здатна видозмінити діяльність більшості суб'єктів бізнесу, процес взаємодії споживача з компанією та держсектором. У цьому випадку, найважливішим завданням держави є формування у громадян: розуміння сутності цифрової економіки та її специфіки; практичних навичок роботи з основними інструментами цифровізації бізнесу» [9, с. 63], що полягає в забезпеченні знаннями та навичками, які дозволяють: усвідомити, що таке цифрова економіка – як економіка, в якій ключову роль відіграють цифрові технології, дані, Інтернет та автоматизація процесів. Розуміння її специфіки має включати уявлення споживачів, що: інформаційні технології – є основним ресурсом виробництва та обміну; відбувається перевага нематеріальних активів (як-то: дані, знання, цифрові продукти); має місце висока швидкість інновацій, відбувається автоматизація та цифровізація бізнес-процесів; має місце глобалізація ринку та відкриваються нові можливості роботи з будь-якої точки світу; на ринку з'являються нові моделі зайнятості, включаючи фриланс, дистанційну роботу та ГІГ-економіку.

Споживачі повинні мати базові навички для ефективного використання онлайн-магазинів та торгових платформ, що дозволяє не тільки економити час, але й зручніше здійснювати покупки. Такі навички мають включати:

- пошук товарів через інтернет-магазини (правильне використання пошукових систем і фільтрів для швидкого знаходження потрібного товару, що включає знання функцій: сортування за ціною, рейтингом, популярністю тощо);

- знання основних принципів онлайн-безпеки, таких як використання надійних платіжних систем, перевірка захищеності сайтів, користування мобільними додатками для покупок (налаштувати профіль та синхронізація з акантів, наприклад, Google, Apple ID; правильність використання мобільних платіжних систем, таких як Apple Pay, Google Pay, або картки, що прив'язані до додатку);

- знання основних електронних платіжних інструментів, що включає: використання електронних гаманців (e-wallets); можливості використання криптовалют;

- логістику та доставку товарів, що включає: вибір варіантів доставки; відслідковування замовлення; використання систем самообслуговування (наприклад, використання QR-кодів для отримання товарів через автоматизовані пункти видачі).

Розширити базові навички споживачів для ефективного використання онлайн-магазинів та торгових платформ можливо шляхом організації освітньої кампанії: організацією онлайн-курсів або вебінарів шляхом використання популярних платформ, таких як YouTube, Zoom або Facebook та проведенням відеоуроків.

Проте, використання переваг цифрової економіки – є корисним не тільки для споживачів товарів, але й для розвитку усієї національної економіки.

Як наголошує А. Круп'яник: «Цифрова економіка може стати фактором стійкості економіки та надійним джерелом податкових надходжень, оскільки вона менше залежна від фізичних активів, ніж промисловість чи сільське господарство. Стійкість цифрового сектору найбільш помітна в кризових умовах. Після початку повномасштабного вторгнення українська ІТ-галузь стала однією з найстабільніших сфер економіки; це єдина галузь, обсяг експорту якої виріс у 2022 році» [10]. Що свідчить про необхідність подальшого розвитку цифрової економіки. З цього приводу експерти дають наступні рекомендації:

- сприяти формуванню цифрової сумісності між країнами світу, зокрема створення набору глобальних правил з огляду на економічні, політичні та культурні відмінності країн;

- нівелювання цифрового «розриву» у спосіб посилення цифрового розвитку для всіх. Світові лідери повинні подолати цифровий розрив між країнами, що розвиваються, та розвинутими країнами, а також між різними соціальними та расовими групами в будь-якій країні;

- створення надійних технологій для всіх користувачів, які мають охоплювати більшу аудиторію, знизити витрати та зменшити неефективність, особливо для малого та середнього бізнесу. Цифрові технології мають надійно впроваджуватися для всіх учасників, включаючи посилений захист конфіденційності даних, кращі системи онлайн-суперечок та алгоритми, які не дискримінують жодного з «гравців», що вимагає розвитку державно-приватного партнерства за людиноцентричного підходу;

- створення міжнародної платформи, що матиме ціллю сприяння вирішенню негативних впливів цифрових технологій (зокрема, подолання цифрової нерівності у суспільстві з-поміж країн) та подолання викликів у сфері безпеки та порушенні конфіденційності;

- створення фонду підтримки, кошти якого мають спрямовуватися на розбудову цифрової інфраструктури та поширення технічної освіти [5].

Висновки. Отже, не дивлячись на позитивні зрушення у напрямку розвитку цифрової економіки, можна зробити висновки, щодо доцільності розробки подальших напрямів її розвитку, що може полягати у наступному:

- розробка напрямків державно-приватного партнерства щодо підтримки сільських громад для модернізації телекомунікаційних мереж та розширення зон покриття швидкісним Інтернетом території всієї країни;

- внесення змін до Податкового кодексу України в частині надання податкових пільг для розвитку ІТ-галузі (як у режимі «Дія.City»), так і для підприємств, що здійснюють розробку програмного забезпечення для реалізації «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», зокрема в частині звільнення отриманих доходів від податку на прибуток підприємств та звільнення операцій з постачання послуг з інформатизації на території України, а також ввезення на митну те-

риторію обладнання, що буде використовуватися для надання таких послуг. Зокрема, надання пільг для інвесторів, які будуть вкладати інвестиції у реалізацію програм інформатизації;

- розробка напрямів розвитку цифрових фінансів, зокрема: запуск цифрової гривні, які заплановано Національним банком України на 2025 рік, що сприятиме зменшенню бюрократизації під час здійснення будь-яких платежів та зменшенню витрат на адміністрування. Це підвищить безпеку розрахунків та вирішить проблему втрати грошей. Розвиток криптоіндустрії в Україні, зокрема розробка механізмів розрахунку криптовалютами, можливостей їх зняття, обміну, тощо. Поширення системи безконтактних платежів, навіть у невеликих територіальних громадах, що дозволить уникнути необхідності відкриття відділень фінансових установ;

- вдосконалення нормативної бази, зокрема в частині внесення змін до Цивільного кодексу України, що визначення змісту поняття „старт-контракт“, порядку його укладення, обов'язкових умов цього контракту, притягнення до відповідальності у разі його невиконання. Законодавчо розробити систему реєстрації трансакцій – блокчейн-рішень та порядок ведення цього реєстру (визначення держателя реєстру; порядок внесення, зміни чи видалення інформації, надання відмови у реєстрації). Внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у сфері інформатизації, зокрема боротьби з кіберзлочинністю.

Бібліографічний список:

1. Гудзь О. Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2. С. 4–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2018_2_3
2. Mashchenko O., Radiev D. Institutional Environment of the Digital Economy Sector. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2023. Vol. 9. No. 5. p. 169–175. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-169-175>
3. Коляченко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 105–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2016_6_11
4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження від 17 січня 2018 р. № 67-р / Кабінет Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
5. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. *Разумков Центр*. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vylykiv>
6. Назарова Г. В., Руденко В. О. Цифрова економіка: етимологія та інституційна структура. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики. С. 406–410. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27044/1/Руденко%20В.О.%20Тези%20ХНЕУ.pdf>
7. Голобородько А. Ю. Цифрова економіка: підходи та особливості розвитку. *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. 2022. № 9. С. 10–18. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2022&abstract=2022_9_0_10_18

8. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. *Центр Разумкова*. Київ, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
9. Козлов В. В., Томашевська Т. В. Цифрова економіка: передумови, загрози та перспективи. *Статистика України*. 2021. № 2. С. 58–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/su_2021_2_8
10. Круп'яник А. Цифрова економіка України: основні фактори розвитку. URL: <https://voxukraine.org/tsyfrova-ekonomika-ukrayiny-osnovni-factory-rozvytku>

References:

1. Hudz O. Ye. (2018). Tsyfrova ekonomika: zmina tsinnosti ta oriientyriv upravlinnia pidpriemstvamy. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*. № 2. S. 4–12. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2018_2_3
2. Mashchenko O., Radiev D. (2023). Institutional Environment of the Digital Economy Sector. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 9. No. 5. P. 169–175. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-169-175>
3. Koliadenko S. V. (2016). Tsyfrova ekonomika: peredumovy ta etapy stanovlennia v Ukraini i u sviiti. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. № 6. S. 105–112. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2016_6_11
4. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia vid 17 sichnia 2018 r. № 67-r / Kabinet Ministriv Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
5. Tsyfrovizatsiia: perevahy ta shliakhy podolannia vyklykiv. Razumkov Tsentr. Available at: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevahy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv>
6. Nazarova H. V., Rudenko V. O. Tsyfrova ekonomika: etymolohiia ta instytutsiina struktura. Konkurento-spromozhnist ta innovatsii: problemy nauky ta praktyky. S. 406–410. Available at: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27044/1/Руденко%20В.О.%20Теми%20ХЕУ.pdf>
7. Holoborodko A. Yu. (2022). Tsyfrova ekonomika: pidkhody ta osoblyvosti rozvytku. *BIZNES-INFORM*. № 9. S. 10–18. Available at: https://www.business-inform.net/article/?year=2022&abstract=2022_9_0_10_18
8. Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty. Tsentr Razumkova. Kyiv, 2020. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
9. Kozlov V. V., Tomashevskaya T. V. (2021). Tsyfrova ekonomika: peredumovy, zahrozy ta perspektyvy. *Statystyka Ukrainy*. № 2. S. 58–66. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/su_2021_2_8
10. Krupianyk A. Tsyfrova ekonomika Ukrainy: osnovni factory rozvytku. Available at: <https://voxukraine.org/tsyfrova-ekonomika-ukrayiny-osnovni-factory-rozvytku>